

№ 09 (506)
Сакавік 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- ☞ **Новае выданне: летапіс
Навасёлкаў –** стар. 2
- ☞ **Канферэнцыя: 15-я
Капуцінскія чытанні –** стар. 3
- ☞ **Гонар і слава: К. Лышчынскі
і Т. Рэйтан –** стар. 5

«Сакавік дажджом імжыцца –
хлеба будзе ў рукавіцу»

Фота Аляксандра ГУТОУСКАГА

✓ **25 лютага** ў Арт-Сядзібе адбылося **Уганараванне лаўрэатаў літаратурнай прэміі «Залаты Апостраф – 2013»** часопіса «Дзеяслоў». Сёлета былі адзначаныя найлепшыя публікацыі ў намінацыях «Паэзія», «Проза» і «Non-fiction».

Падрабязней на стар. 3.

✓ **25 лютага** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі арганізавалі сумеснае мерапрыемства з Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры, прысвечанае **прэзентацыі кнігі Валянціны Куляшовай «Лясному рэху праўду раскажу...»**, якая выйшла ў серыі «Жыццё знакамітых людзей Беларусі» і прымеркаваная да 100-гадовага юбілею народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова.

У аповесці-эсэ В. Куляшова распавядае пра свайго бацьку. Тут і самыя яркія згадкі з яго маленства, і старонкі яго радаводу, і першае каханне, і шлях у літаратуру, і сяброўства з многімі пісьмнікамі. Аўтар уводзіць чытачоў у творчую лабараторыю паэта, паказвае, як нараджалася задума таго ці іншага твора і як яна потым ажыццяўлялася на паперы.

✓ **26 лютага** ў Мінскай га-

радской бібліятэцы № 1 імя Л. Талстога прайшоў **вечар памяці паэтэсы Валянціны Аколавай «Сагрэй, любоў, людское ў чалавечым»**, вядомай беларускай перакладчыцы, члена Саюза беларускіх пісьмнікаў і Саюза беларускіх журналістаў, якая заўчасна пакінула гэты свет 24 снежня 2013 года.

Мерапрыемства наладжанае з ініцыятывы Беларускага радыё Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры і бібліятэкай імя Л. Талстога.

✓ **26 лютага** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі **прэзентавалі першы том даведнікаў «Polska-Białoruś. Wspólne dziedzictwo historyczne. Przewodnik po materiałach archiwalnych 1918 – 1939»**, што падрыхтаваны беларускімі і польскімі гісторыкамі Эвай Расоўскай, Аляксандрам Вабішчэвічам, Аляксандрам Смаленчуком, Анатолям Вялікім і выйшаў у свет у 2013 г. у Варшаве. Першы том утрымлівае звесткі аб дакументах, якія адклаліся ў выніку дзейнасці польскіх устаноў і арганізацыяў на тэ-

На тым тыдні...

рыторыі Заходняй Беларусі ў 1918–1939 гг. і сёння захоўваюцца ў Дзяржаўным абласным архіве Брэсцкай вобласці і ў Дзяржаўным абласным архіве Гродзенскай вобласці.

Да імпрэзы супрацоўнікі аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў арганізавалі **выстаўку «Крыніцы па гісторыі Заходняй Беларусі»**, дзе прадстаўленыя перыядычныя выданні, улеткі, мемуарная літаратура, кнігі серыі гісторыка-дакументальных хронік «Памяць», даведнікі па фондах беларускіх архіваў і інш.

✓ **27 лютага** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася **прэзентацыя выдання паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» з ілюстрацыямі народнага мастака Беларусі Васіля Шаранговіча і адкрыццё выстаўкі «Малюнкi родныя і з'явы...» з фондаў музея Якуба Коласа.**

У мінулым годзе фонды Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа папоўніліся 20 новымі працамі таленавітага мастака з

серыі ілюстрацыяў да паэмы «Новая зямля», якую ён выканаў па замове Беларускага фонду культуры для юбілейнага выдання паэмы на беларускай, рускай і польскай мовах.

Працы В. Шаранговіча вылучаюцца разуменнем стылістыкі коласаўскай мовы, пашанай да герояў, любоўю да роднага краю і займаюць пачэснае месца ў гісторыі нацыянальнага выяўленчага мастацтва.

✓ **28 лютага** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі прайшоў **«Вывучэнне культурнай спадчыны татараў Беларусі»**, якім

распачаты шэраг мерапрыемстваў, прысвечаных памяці Ібрагіма Канапацкага (28.02.1949 – 09.09.2005) – навукоўца, выдатнага грамадскага дзеяча, намесніка старшыні Беларускага грамадскага аб'яднання татараў «Зікр уль-Кітаб» («Памяць і кніга»), кандыдата гістарычных навук, дацэнта Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка.

У мерапрыемстве, арганізаваным бібліятэкай сумесна з Польскім Інстытутам у Мінску, узялі ўдзел супрацоўнікі замежных пасольстваў у нашай краіне, прадстаўнікі розных канфесіяў, нацыянальных меншасцяў Беларусі, а таксама айчынным і замежным навукоўцам, сябрам, землякі і родным І. Канапацкага.

Нашы віншаванні

Рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» віншуе супрацоўнікаў Музея гісторыі і культуры г. Оршы – філіяла музейнага комплексу гісторыі і культуры Аршаншчыны з 25-годдзем з часу заснавання.

Жадаем, дарагія калегі, поспехаў у працы, шчасця і дабрабыту!

Семінары для настаўнікаў

Арганізатары конкурсу «1939 год у памяці жыхароў Беларусі» інтэрнэт-праект «Беларускі архіў вуснай гісторыі» МГА «Гісторыка» і ГА «Дыярыуш» запрашаюць усіх зацікаўленых да ўдзелу ў інфармацыйных мерапрыемствах па тэме «Вусная гісторыя ў адукацыйным працэсе», якія адбудуцца 30 сакавіка ў Мінску і 5 красавіка ў Гомелі. На семінарах можна даведацца пра прынцыпы і асаблівасці збору вусных гістарычных матэрыялаў з вучнямі, магчымасці іх выкарыстання ў выкладчыцкай дзейнасці.

Каб прыняць удзел у семінарах, дасылайце заяўкі на адрас konkurs@nasharamias.org. Выдаткі на праезд за кошт арганізатараў. Усе пытанні можна задаць па тэлефонах: 8 029 397 52 15 (Вольга) і 8 029 358 31 84 (Павел).

Неабходна дадаць, што названы вышэй конкурс працягнуты да 15 мая (пра яго ўмовы «КГ» паведамляла падрабязна сёлета ў № 4).

Паводле інфармацыі арганізатараў

Нашы спачуванні

2 сакавіка, у Даравальную нядзелю, памёр народны паэт Беларусі **Рыгор БАРАДУЛІН**. 24 лютага яму споўнілася 79 гадоў. Нарадзіўся на хутары Верасоўка (цяпер вёска Гарадок) Ушацкага раёна, потым сям'я пераехала ва Ушачы. Па сканчэнні філалагічнага факультэта БДУ працаваў у рэдакцыях беларускіх газет і часопісаў, выдавецтвах «Беларусь» і «Мастацкая літаратура». Аўтар больш сямі дзясяткаў паэтычных зборнікаў, кніг, заснаваных на вуснай народнай творчасці Ушаччыны, наспяваў аўдыядыск песень сваёй радзімы. Яго творы перакладзены на замежныя мовы. Р. Барадулін перакладаў з рускай, украінскай, латышскай ды іншых моваў. Узнагароджаны ордэнамі Дружбы народаў, Знак Пашаны, латвійскім ордэнам Трох Зорак (атрымаў званне Афіцэра Ордэна), медалём Францыска Скарыны. Ганаровы доктар БДУ і ганаровы грамадзянін Ушацкага раёна. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы (1976 г.) за зборнік вершаў «Рум»

прыкладам даводзіў, што значыць быць беларусам.

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» выказваюць шчырыя спачуванні родным і бліzkім нябожчыка. Няхай пухам будзе яму родная зямелька, а імя і творчасць класіка няхай застанецца для суайчыннікаў на вякі.

Пахаваны Р. Барадулін на ушацкіх могілках, побач з маці Акулінай Андрэеўнай.

Летапіс вёскі Навасёлкі

Напрыканцы 2013 года ў Брэсцкай друкарні ўбачыла свет новая кніга вядомага лунінецкага краязнаўца Івана Панасюка – «Навасёлкі лунінецкія». Паколькі ў Беларусі больш за сотню паселішчаў мае такую ж назву, аўтарнаймысна зрабіў удакладненне.

Гэтае паселішча вядомае з 1870 года як маёнтак, што належала князям Друцкім-Любецкім (іх галоўная сядзіба размяшчалася ў вёсцы Лунін). Дарэчы, да восені 1939 года існавалі асобна маёнтак, фальварак і выселак Навасёлкі, а з прыходам Савецкай улады яны былі аб'яднаныя ў адну вёску.

Друцкія-Любецкія ў канцы XIX стагоддзя мелі ў Навасёлках вінакурны завод, а «пры Польшчы» тут існавала «млячарня», невялікі малочны завод, дзе выраблялі нават марожанае. Ды ўсё ж больш вядомыя былі Навасёлкі як адзін з цэнтраў лесанарыхтоўчай прамысловасці. У 1905–1908 гадах праз гэтыя мясціны была пракладзеная нават вузкакалейная чыгунка для вывазу драўніны, разабраная ўжо ў савецкія часы. Не адно дзесяцігоддзе ў гэтых мясцінах вяліся і меліярацыйныя работы, а пазней побач з асушанымі землямі ўзнікла вялікае (760 гектараў) вадасховішча Велута. З 1940-х па 1970-я гады існавала ў Навасёлках пачатковая школа, з якой вучні пераходзілі вучыцца ў Чучавічы, а пазней – у Велуту. У 1949 годзе ў Навасёлках быў створаны калгас, а цяпер тут маецца жывёлагадоўчая ферма СВК «Велута». З 1963 года існуе Навасёлкаўскае лясніцтва. Цяпер у вёсачцы каля трох дзясяткаў двароў, дзе жыве крыху больш за 100 жыхароў.

У гісторыі Навасёлкаў – і гэта пераканаўча паказвае

кніга І. Панасюка – як у кроплі вады адбілася няпростая і часам пакутная гісторыя ўсёй нашай краіны. Асобныя часткі кнігі прысвечаны спрадвечнаму побыту палешукоў, будаўніцтву вузкакалейкі, меліярацыі, працы лясніцтва. А таксама – падзеям 1920-х гадоў, калі тут змагаліся супраць польскага панавання партызаны Мухі-Міхальскага (К. Арлоўскага), перадаенным падзеям (шэраг сем'яў у сталінскія часы былі вывезеныя ў Сібір), нямецкай акупацыі (частка жыхароў была расстраляная, частка адпраўленая на прымусовую працу ў Германію, шмат дамоў спалена) і вызваленню вёскі ад акупацый у ліпені 1944-га.

Аўтар склаў храналогію гісторыі вёскі. У кнізе прыведзеныя спісы яе жыхароў на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў –

пералічана мноства сем'яў, распавядаецца, па магчымасці, пра кожную з іх, прыведзеныя шматлікія ўспаміны жыхароў. Асобныя раздзелы распавядаюць пра навакольную прыроду, пра назвы мясцовых урочышчаў, пра паходжанне проз-

вішчаў і імёнаў. Дарэчы, у Навасёлках з самага пачатку сяліліся людзі з розных мясцовасцяў, нават з іншых краінаў, таму і пералік прозвішчаў для такой невялікай вёскі вельмі шырокі. Праўда, паступова нацыянальны «спектр» звужаўся: тутэйшыя яўрэі былі закатаваныя фашыстамі, палякі пасля вайны выехалі на сваю гістарычную радзіму і г.д. І цяпер шмат хто з урэдзэнцаў Навасёлкаў жыве ў іншых вёсках, гарадах і краінах.

Выданне добра праілюстраванае, а яго паліграфічная якасць вельмі высокая.

Пасля выхаду кнігі ў лунінецкай СШ № 2 сабраліся некалькі дзясяткаў наवासёлкаўцаў, а таксама прадстаўнікі грамадскасці, кіраўнікі Бастынскага сельвыканкама і СВК «Велута», бібліятэкары і настаўнікі. Пад час прэ-

зентацыі кнігі Іван Аляксеевіч распавёў пра гісторыю яе стварэння, прадэманстравалі мноства слайдаў аб вёсцы, падзякаваў усім, хто дапамагаў яму ў працы над гэтым зборнікам. Найперш – жыхару Брэста Георгію Курыловічу, які не толькі фінансава дапамог у выданні кнігі пра сваю родную вёску, але і адшукаў шэраг цікавых архіўных матэрыялаў, у тым ліку даведаўся пра лёс свайго рэпрэсаванага ў 1940-я гады дзеда. Георгій Уладзіміравіч, які прыехаў на ўрачыстасць разам з жонкай Таццянай Пятроўнай, павітаў землякоў і пажадаў ім шанаваць гісторыю свайго краю, сваіх сем'яў і перадаваць каштоўную памяць з пакалення ў пакаленне. Прысутных вітаў і старшыня Бастынскага сельвыканкама Фёдар Рашэцкі. Дарэчы, у Навасёлках плануецца ўстанавіць мемарыяльны знак у гонар вяскоўцаў, якія загінулі ў час вайны.

Усе ўдзельнікі сустрэчы атрымалі ад аўтара асобнікі кнігі, а тыя наवासёлкаўцы, якія не змаглі прыехаць у райцэнтр, атрымаюць іх пазней (наклад выдання – 220 асобнікаў). У сваю чаргу, вяскоўцы шчыра падзякавалі аўтару і фундатару кнігі за іх працу. Навасёлкі – невялікая вёска, але цяпер яе жыхары могуць ганарыцца каштоўным выданнем. У гэтым сэнсе добра вылучаецца і ўвесь Бастынскі сельвыканкам – ёсць яшчэ дзве кнігі пра вёску Велута і яе наваколлі (аўтарства І. Панасюка), ёсць і зборнік пра вёску Бастынь, укладзены Т. Канапацкай.

Вадзім ЖЫЛКО

*На фота
Змітра ЧАРНАВОКАТА:
наवासёлкаўцы
пасля прэзентацыі*

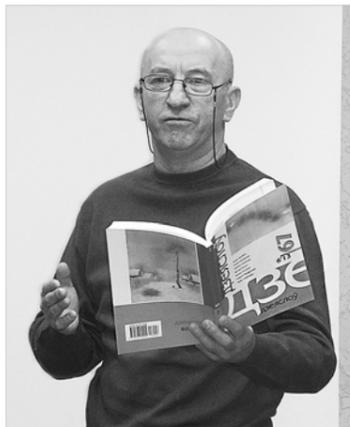

«Залаты апостраф» — прызнанне пры жыцці

25 лютага ў Арт-Сядзібе адбылося ўручэнне літаратурнай прэміі «Залаты апостраф – 2013» часопіса «Дзеяслоў». Сёлета ў ганараванне пераможцаў было ці не самым нязвычайным за ўсе папярэднія гады. Застаецца ў турэмным зняволенні адзін з лаўрэатаў – Алесь Бяляцкі. Літаральна напярэдадні імпрэзы трапіў у бальніцу другі пераможца – Віктар Казько, таксама знаходзіўся ў бальніцы і яшчэ адзін узнагароджаны – Генадзь Бураўкін.

На пачатку імпрэзы старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў і галоўны рэдактар «Дзеяслова» Барыс Пятровіч заўважыў:

– Калі мы пачыналі, то зусім не думалі, што так доўга зможам пратрымацца, што часопіс стане доўгажыхаром на беларускай літаратурнай прасторы. Але гэта адбылося!

А. Галубовіч

Гэта адбылося – і вось ужо адзінаццаты раз прэміяй «Залаты апостраф» уганараваныя яшчэ некалькі літаратараў. Штогод адной з намінацыяў быў «Дэбют» – і некаторыя дэбютанты ўжо сталі шырокавядомымі. Сёлета ж намінацыя змененая – рэдакцыя вырашыла, што гэтым разам літаратараў-пачаткоўцаў, вартых таго, каб адзначыць іх прэміяй, не было. Замест гэтага прызначаная прэмія ў галіне крытыкі, літаратуразнаўства, эсэістыкі і публіцыстыкі. Як заўважыў Барыс Пятровіч, жанр non-fiction (дакументальная літаратура) вельмі папулярны цяпер на Захадзе, а ў нас ён лічыўся і лічыцца не самым творчым. Каб хоць у нейкай ступені выправіць гэта, і была прызначаная намінацыя «Non-fiction», пераможцам у якой стаў Алесь Бяляцкі (артыкул «Дзяды былі з намі»). Нягледзячы на тое, што аўтар знаходзіцца ў зняволенні, яго творы друкаваліся ў некалькіх леташніх нумарах «Дзеяслова».

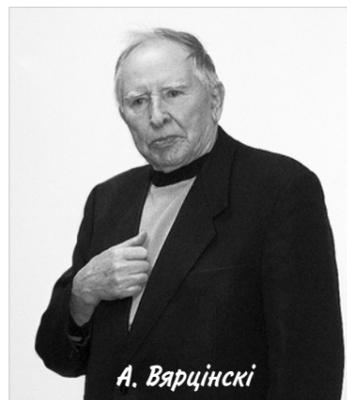
За нізку вершаў «Зазімак» у намінацыі «Паэзія» дыплом атрымаў Леанід Галубовіч; у намінацыі «Проза» пераможцам стаў Віктар Казько (апаваданні пад агульным загаловам «Вечныя покліч вады»). З нядаўняга часу, дзякуючы Алесю Усеню, з'явілася і чацвёртая прэмія – «За ўклад у сучасную беларускую літаратуру». Сёлета яе атрымаў пісьменнік Генадзь Бураўкін.

Віншавалі пераможцаў іх калегі-літаратары Анатоль Вярцінскі, Алесь Пашкевіч, Анатоль Івашчанка, Сяргей Сыс, Андрэй Хадановіч. Некалькі разоў «слова давалі гітары» – і тады размову, але ўжо

музычную, працягваючы сваімі задуменымі і летуценнымі песнямі бард Яўген Барышнікаў.

Пасля ўручэння прэміяў А. Усеня прачытаў свой верш, радкі якога былі як нельга болей дарэчы:

...Пішыце так,
як сэрца прагне,
І вас пачуе ўрэшце люд,
Бо слова існага не сцерці,
Хоць ты яго пад нож пусці.
Тым больш прызнання
пасля смерці,
Чым меней славы пры жыцці...
Ніна КАЗЛЕНЯ
Фота аўтара

А. Вярцінскі

А. Усеня

Пятнаццаты раз адбыліся Капусцінскія чытанні. Сёлета яны прайшлі пад назвай «Аляксандр Капусцін: фарбы яго жыцця» і былі прымеркаваны да 90-годдзя з дня нараджэння гэтага пісьменніка – ветэрана Вялікай Айчыннай вайны, ганаровага грамадзяніна горада Жлобіна. У

Юбілейныя чытанні

А. Капусціна. У чытаннях прынялі ўдзел сястра пісьменніка Любоў Пятроўна, пляменніца Зоя Іва-

Чытанні атрымаліся вельмі змястоўнымі. Мы яшчэ раз узгадалі жыццёвы і творчы шлях Аляксандра Пятровіча, якога сваім настаўнікам лічаць многія беларускія пісьменнікі. У імпрэзе прыняў удзел і рэжысёр народнага тэатра гарадскога цэнтра культуры Мікалай Саснін, які чытаў успаміны А. Капусціна пра дзейнасць падпольнай камсамольскай групы ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

У выкананні бібліятэкараў Аллы Якуш, Наталлі Багдановіч, Алены Федарэнкі прагучалі ўрыўкі з твораў А. Капусціна «Чужая бабуля», «Жыта», «Кветкі салдата»; верш

В. Касцяйкоў уручае дыплом лаўрэата І. Сасне

І. Сасны прачытаў Дзіма Кіарэску, а байку «Пра казу» – Аксана Міхальцова, вучні Пірэвіцкай школы. У гонар лаўрэатаў прагучалі музычныя падарункі ў выкананні ансамбля «Лявоніха», школы мастацтваў № 2; народнага вакальнага ансамбля гарадскога цэнтра культуры. А напрыканцы прагучаў завет Аляксандра Пятровіча:

У блакітна-азёрным краі маім,
Каб жыло слова роднае,
Каб з веку ў век
На планеце Зямля,
абнойленай, заміранай,
Чалавеку ўсміхнуўся
зайжды чалавек.
Я хачу, каб на ніву
спрадвек хлебадатную
Чысты дождж праліваўся
парой веснавой,
Журавы каб трубілі
ў нябёсах заранкавых,
Каб квітнелі абшары
зямною красой.

Мы таксама далучаемся да словаў А. Капусціна, якімі ён вельмі трапна выказаў і нашыя думкі.

Ніна КАРПАВА,
галоўны бібліятэкар аддзела маркетынгу
Жлобінскай цэнтральнай раённай
бібліятэкі імя Н.К. Крупскай

Удзельнікі Капусцінскіх чытанняў (у першым шэрагу Т. Кручэнка, У. Гаўрыловіч, В. Касцяйкоў)

1996 годзе Аляксандра Пятровіча не стала, а ўжо ў 1997-м Гомельскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі па ініцыятыве Жлобінскага райвыканкама была заснаваная літаратурная прэмія яго імя. Сярод лаўрэатаў прэміі пісьменнікі Васіль Ткачоў, Міхась Дніленка, Анатоль Бутэвіч, Уладзімір Ліпскі, Валянціна Кадзетава, Аляксандр Каляда, Міхась Сліва і іншыя.

На гэты раз чытанні праходзілі не ў цэнтральнай раённай бібліятэцы, як звычайна, а ў Жлобінскім гарадскім цэнтры культуры, дзе была падрыхтаваная выстаўка «Народны летапісец Жлобіншчыны», праведзеная прэзентацыя твораў

наўна, намеснік старшыні Жлобінскага райвыканкама Віктар Касцяйкоў, мастак і паэт Генадзь Говар, лаўрэаты мінулых гадоў Пятро Шуцаў, Уладзімір Ерафееў, а таксама прыхільнікі творчасці А. Капусціна, навучэнцы гарадской гімназіі № 1.

Для ўручэння прэміі да нас завітаў Уладзімір Гаўрыловіч, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення СПБ. Сёлета лаўрэатамі сталі Ірына Сасна, былая настаўніца беларускай мовы і літаратуры Пірэвіцкай школы Жлобінскага раёна, паэтэса і краязнаўца, а таксама паэтэса і публіцыст Тамара Кручэнка – рэдактар аддзела сацыяльна-эканамічных праблем абласной газеты «Гомельская праўда».

Т. Кручэнка, лаўрэат літаратурнай прэміі імя А. Капусціна 2014 года

Беларускія бежанцы Першай сусветнай Вайны

(На прыкладзе жыхароў
вёскі Кайшоўка Карэліцкага раёна)

(Працяг. Пачатак у №№ 4–8)

3. Пасля вяртання

Вяртанне беларускіх бежанцаў да родных хат у залежнасці ад месца эвакуацыі адбывалася з 1919 па 1922 г. Гужавым транспартам вярталіся тыя сем'і, якія знаходзіліся на тэрыторыі цэнтральных паведаў Мінскай губерні: Слуцкага, Мінскага, Ігуменскага, Бабруйскага. Што іх чакала дома?

Найбольш цяжкім было становішча ў раёнах, што цягам трох ваенных гадоў (1915–1918) былі прыфрантавымі. У Наваградскім павеце ў студзені – красавіку 1919 г. і чэрвені – верасні 1920 г. улада знаходзілася ў руках бальшавікоў, якія надзвычай актыўна ўзяліся за справу адраджэння і гаспадарчага будаўніцтва. Аб становішчы ў павеце апавядаюць наступныя дакументы Нацыянальнага архіва Беларусі.

Комиссару Новоградского уездпродкома 29 января 1919 года

На основании приказа № 1 волостная продкомиссия доносит, что комиссия реквизировала и доставила на сыпной пункт при комиссии излишки хлеба, оказавшихся у крестьян волости. Следующее количество: ржи 26 пудов, ячменя 7 пудов, овса 8 пудов, картофеля 50 пудов.

Деньги за всё вышеуказанное исключили хозяевам, доставившим таковой хлеб, за неимением таковых. Пред. продкомиссии Мирской волости

подпись

Секретарь

подпись

Сведения о количестве собранного зерна из мельницы при имени Воронча Циринской волости

С 4 по 7 марта 1919 года: Роздан голодающим остаток – 2 пуда 6 фунтов.

Поступило ржаной муки – 1 пуд 20 фунтов.

С 20 февраля по 1 марта: Смолото муки – 943 пуда 4 фунта.

Плата за помол – 32 пуда 39 фунтов.

Доношу, что общим собранием волости фунты с помола мельницы отменены ввиду бедственного состояния населения, как в продовольствии, так и в материальном положении.

Постановили с беднейшего населения изымать за помол деньгами 50 копеек за пуд, а фунты брать лишь с имущих. Зав. Протодделом волости

Шимко

Протокол первого съезда Новоградского уезда по продовольствию (выдержки)

5 марта 1919 года

Съезд открывает зам. ко-

миссара тов. Якутович. Он предлагает избрать президиум съезда. Избраны: тт. Якутович, Ждан и представитель Мирской волости т. Лазорович.

Тов. Якутович огласил повестку дня:

1. Доклад Уездпродкома.
2. Доклады с мест.
3. Об учёте продовольствия в уезде.
4. О взимаемых фунтах.
5. О мельницах.
6. О снабжении продовольствием населения города и уезда.
7. О вывозе и ввозе продуктов.
8. О кооперации.
9. Текущие дела.

Докладчик Якутович говорил о тех мерах, которые принимаются уездпродкомом для удовлетворения голодающего населения.

Доклады с мест.

Севко – Вселюбская волость. Волость разорена, запасов никаких нет, население голодает.

Король – Жуховичская волость. После взятия на учёт мельниц, фунты распределены голодающему населению. Служащим Советов, мельникам, контролёрам и лесной страже, с тех пор, как фунты, доставленные в Уездпродком, они лишены хлеба и не имеют ни средств, ни хлеба, вынуждены будут оставить службу. Служащим из фунтов было выдано по 1 пуду хлеба, голодающим же в количестве 446 семейств отказано. Уже зарегистрировано 6 случаев голодной смерти.

Главинкевич – Негневичская волость. Волость протестует против вывоза хлеба из волости и требует распределения только среди своих.

(...)

В резолюции съезда записано пожелание освободить разорённые волости от доставки фунтов в Уездпродком. Кроме того, съезд постановил объявить борьбу с кулачеством уезда и изымать излишки у богатеев и кулаков посредством реквизиции и конфискации. Резолюция принята единогласно.

Председатель съезда

Якутович

Секретарь съезда

Ждан

Новоградскому уездпродкому

В адрес Уездпродкома со станции Замирье отправляется один вагон спичек. Получение сообщите, затем распределите населению уезда по норме 1 коробок на душу в месяц. Остаток, в случае если окажется, выдать в следующем месяце.

Компрод

Кизилин

15/6 – 1919 года

Новоградскому уездпродкому

Учётно-распределительный отдел Компрода Белоруссии предлагает всем Уездпродкомам Минской губернии представлять к каждому 1 и 15 числу отчётного месяца сведения о распределении соли, са-

хару, чаю и кондитерских изделий.

Сведения о распределении соли по Новоградскому уезду с 7 по 31 января 1919 года:

7 января – 629 пудов 15 фунтов, 1 февраля – 510 пудов 27 фунтов. Распределено населению – 118 пудов 28 фунтов.

В Новоградский Уездпродком

Гражданина деревни Кожево Городечненской волости Лаврентия Бояровского

Заявление

Прошу, пожалуйста, отпустить одну пару лаптей, потому что нет чего обувать. Пожалуйста, отпустите.

Проситель

Л. Бояровский

Резолюция:

Выдать. 28/1 – 1919 года

Удостоверение № 102

Сим удостоверяется, что предьявитель сего гражданин деревни Кожево Иван Степанов Шитовский нуждается действительно в сапогах и спружинковке для обработки земли. Что удостоверяется 31 января 1919 года.

За председателя

подпись

Секретарь

Бычек

В 1918 г. Ленин подписал декрет о привлечении к заготовке хлеба рабочих организаций. Декрет разрешил крупным объединениям рабочих и ФЗК уездов и городов, Совдепам предоставить право орга-

низовывать продовольственные отряды из рабочих и беднейших крестьян для поездок в хлебные губернии в целях приобретения по твёрдым ценам или реквизицию хлеба у кулаков.

Из Декрета о реорганизации Комиссариата продовольствия и местных продовольственных органов

(принято 27 мая 1918 года)

При местных продовольственных органах учреждаются особые отряды из сознательных и рекомендованных партиями, стоящими на Советской платформе, профсоюзных и советских организаций рабочих, формируемых по преимуществу в потребляющих районах. Главной задачей рабочих отрядов должна быть организация трудового крестьянства против кулаков. Деятельность этих отрядов определяется особой инструкцией, утверждённой народным комиссаром продовольствия.

Из Положения о волостных продовольственных комиссиях

(принято 17 февраля 1919 года)

Задачи: Производить учёт хлеба и фуража, изъятие излишков и передача Райпродкому, контроль за правильным взиманием на мельницах фунтов, собиране сведений о числе нуждающихся в хлебе и участие в распределении таковой, участие в товарообмене и распределении продуктов первой жизненной необходимости, контроль за покупкой продуктов представителями голодающих губерний в определённом месте и не выше твёрдых цен по разрешению Райпродком.

Не доўгім аказалася існаванне Савецкай улады на тэрыторыі Заходняй Беларусі. Польшча ўзяла курс на аднаўленне былой Рэчы Паспалітай «ад мора да мора». Увесну 1919 г. пачаліся правакацыйныя і прамыя напады польскіх вайсковых фармаванняў на населеныя пункты Наваградскага паведа. Савецкіх сілаў у Наваградку было не дастаткова, і яны апынуліся ў акружэнні. 18 красавіка польскія войскі занялі горад.

У выніку актыўнага наступу Чырвонай Арміі на Варшаву вясной і летам 1920 г. Наваградскі павет быў вызвалены. Уся ўлада ў павеце перайшла ў рукі ваенна-рэвалюцыйнага камітэта, створанага 21 ліпеня. Узначаліў яго Лагвіновіч; пасля адклікання яго ў Мінск рэўкам узначаліў былы беластоцкі рабочы, стары бальшавік С. Мертэнс.

Мікалай ГЛАДКІ, г. Мінск
(Працяг будзе)

Лагер бежанцаў каля чыгуначнай станцыі Скобелеўскі лагер пад Баранавічамі
(пазней – Абуз-Лясноўскі вучэбны цэнтр, цяпер – палігон Узброеных Сілаў Беларусі)

Наш календар

Казімір Лышчынскі. Па веры вашай хай будзе вам

Са школьных падручнікаў ён вядомы як аўтар трактата «Аб неіснаванні Бога». У дзевяціх, выдадзеных за савецкім часам, уся сістэма яго светапоглядаў была ўкладзеная ў катэгарычнае «Не!». Аднак разабрацца ў некаторых тонкасцях гэтых меркаванняў цікавей, чым проста адмаўляць.

Казімір Лышчынскі нарадзіўся 4 сакавіка 1634 года ў маёнтку Лышчыцы непасрэдна Брэста. Вучыўся ў Брэсцкім езуіцкім калегіюме, потым некаторы час быў там памочнікам рэктара. Пазней выйшаў з ордэна езуітаў і пасяліўся ў сваім маёнтку. У розныя гады ён быў паслом ад шляхты Брэсцкага ваяводства на сеймы ў Варша-

ве, пазней займаў пасаду брэсцкага падсудка.

Не адмаўляючы цалкам існаванне Бога, К. Лышчынскі ў той жа час называў прыроду рэальнасцю, якая пастаянна развіваецца без нейкага ўмяшальніцтва звыш. Бог жа, на яго думку, з'яўляўся стварэннем чалавечага розуму, а чалавек быў творцам Бога. Не прызнаваў Лышчынскі і дагматы хрысціянства, адмаўляў праўдзівасць Бібліі. Гэтыя ды іншыя яго меркаванні склалі трактат «Аб неіснаванні Бога». Пазней рукапісы былі знішчаныя, да нашага часу захаваліся толькі некаторыя іх фрагменты. Існуе таксама меркаванне, што К. Лышчынскі ўпершыню скарыстаў тэрмін «атэіст». Зрэшты, гэты гонар

прыпісваюць шэрагу мысліцеляў.

За свае погляды філосаф дорага заплаціў. Сусед Ян Казімір Бржоска быў вінен яму немалых грошы і вырашыў данесці на яго, каб не аддаваць пазыку. Пачаліся судовыя слуханні, і большасцю галасоў Лышчынскі быў прыгавораны да смерці праз спаленне (пазней яго замянілі на адсячэнне галавы). 30 сакавіка 1689 года прысуд быў здзейснены.

На мемарыяльным камені непасрэдна былога маёнтка К. Лышчынскага высечаны

тэкст эпітафіі, напісанай калісьці самім філосафам: «Гэй, вандроўнік, не праміні гэтых камянёў, не выбірай іншай дарогі. Ты на іх не спатыкнешся, калі не спатыкнешся на ісціне. Вучыся праўдзе ў ка-

мянёў, бо тыя людзі, што ведаюць гэтую ісціну, вучаць, што яна ёсць хлусня. Доктрына мудрацоў – свядомы падман».

Падрыхтавала
Ніна ХОМІЧ

Пакаранне смерцю К. Лышчынскага. Карціна А. Сільвестрава

Як адзначалася ў першай частцы, большасць даследчыкаў гэтага пытання ішлі следам за Юльянам Урсынам Нямцэвічам, які абвясціў у 1820 г., што Тадэвуш Рэйтан нарадзіўся 20 жніўня 1742 г. Праўда, з'явіліся і іншыя версіі – 1741, 1746, 1752 гг. Наше апазданне мінулае раз скончылася на тым, што на падставе новай інфармацыі ўдалося абвергнуць міф, створаны Ю. Нямцэвічам і іншымі папярэднікамі, зрабіць крок на сустрэчу гістарычнай праўдзе.

Да нядаўняга часу я быў амаль упэўнены ў тым, што дзень народзінаў Т. Рэйтана трэба пазначаць кастрычнікам 1741 г. Але лісты бацькі Тадэвуша, Дамініка Рэйтана, да Міхала Казіміра Радзівіла Рыбанькі, якія збольшага захаваліся і патрапілі мне ў рукі, аказаліся надзвычай карыснымі ў пошукавай справе.

Сярод амаль 150 лістоў, што ахопліваюць каля 40 гадоў жыцця Дамініка, ёсць адрасаваныя Ганне Радзівіл з Сангушкаў, яе сыну Міхалу Казіміру Рыбаньку і ўнуку Каралю Станіславу Пяне Каханку. Некалькі лістоў напісаныя лацінаю. На перыяд 1740–1741 гг. прыпадае толькі 2 лісты (абодва – на лаціне). Зрабіўшы дапушчэнне, што яны напісаныя лацінаю нездарма і могуць утрымліваць звесткі пра сына Дамініка, мы звярнуліся да спадара Алеся Жлуткі, гісторыка і мовознаўца. Са зробленага ім перакладу

стала вядома наступнае: у лістападзе 1740 г. Д. Рэйтан звярнуўся да Міхала Казіміра Радзівіла, свайго сябры і патрона, па параду. Бацька, занепакоены вельмі дрэнным станам здароўя свайго дарагога сына, прасіў даведанага Радзівіла параіць лекі, якімі можна было б прагнаць хваробу.

Амаль роўна праз год, у кастрычніку 1741 г., Дамінік яшчэ раз звяртаецца да свайго патрона з просьбай параіць якія лекі, бо сын зноў хварэе.

Абодва гэтыя лісты, у спалучэнні з папярэднімі здабыткамі, даюць наступную карціну. Д. Рэйтан і Тэрэза з Валадковічаў пабраліся шлюбам 1 снежня 1739 г. У кастрычніку (вельмі верагодна) 1740 г. нараджаецца першанец, якому пры хросце з адной вады даюць імя Тадэвуш. Хлопчык вельмі хворы, і нават на другім годзе яго жыцця бацькі моцна непакояцца. Толькі праз два гады, 20 ліпеня 1742 г., у касцёле Ляхавічаў адбылося давяршэнне працэдур хросту першага сына Дамініка і Тэрэзы. Ад таго часу, літаральна кожны год, дзяцей у сям'і множылася. Як вядома, Тадэвуш меў 4 браты і 4 сястры. З усіх дзяцей лёс быў нялітасцівы толькі да адной дзяўчынкі, Барбары, якая таксама, як і Тадэвуш, двойчы была ахрышчана, але, відаць, доўга не пражыла.

Паходжанне Тадэвуша Рэйтана

Тадэвуш Рэйтан
(мастак Н. Орда, XIX ст.)

У бліжэйшы час, верагодна, нас чакаюць яшчэ больш цікавыя адкрыцці. Агульна прызнана, што Т. Рэйтан нарадзіўся ў Грушаўцы. Але прымаць гэтую версію на веру няма падставаў. І вось чаму. У раней згаданай кнізе рэгістрацыі хростаў Ляхавіцкага касцёла за 1739–1741 гг. няма згадак пра першы хрост Тадэвуша. У той жа час абодва хросты ягонай малодшай сястры прысутнічаюць. Узнікае выснова: калі б Тадэвуш атрымаў першы хрост з адной вады ў Грушаўцы, то запіс аб гэтым быў бы ўнесены ў кнігу.

Вядома таксама, што Дамінік да шлюбу з Тэрэзай у Грушаўцы амаль не жыў і фактычна не ўдзельнічаў у грамадскім жыцці ваколіцы. Судовыя кнігі кажуць, што ўкараніўся ён у Грушаўцы толькі з моманту, калі займаў сям'ю.

А быў ён на той час ужо немаладым. Большую частку жыцця адана службы сваёй Бацькаўшчыне – ВКЛ і нясвіжскім Радзівілам. Ягоны бацька, Міхал Казімір Рэйтан, пакінуў Дамініку не толькі значны маёнтак Бярозаў каля Невеля (Полацкае ваяводства) і Грушаўку (Наваградскае ваяводства), але і камяніцу ў Нясвіжы. Верагодна, шмат часу аддаючы службе ў войску, бо быў ён на момант жаніцьбы харунжым гусарскім, Дамінік жыў у той нясвіжскай камяніцы.

Вось тут лагічным падаецца наступны ланцук падзеяў. Д. Рэйтан, надумаўшы ажаніцца, пачынае ў 1738–1739 гг. будаваць новы дом у Грушаўцы (вядомы з акварэлі Н. Орды). Напрыканцы 1739 г. Дамінік і Тэрэза вянчаюцца хутчэй за ўсё ў Нясвіжы, у бернардынскім касцёле Св. Кацярыны (менавіта тут знайшоў апошні спачын бацька Дамініка ў 1706 г.). Пакуль дом у Грушаўцы дабудоваўся і даводзіўся да ладу, маладыя маглі жыць у Нясвіжы. Тым больш, што Нясвіж – гэта і радзівілаўскі двор са свецкім жыццём. Таму не выключана, што нарадзіўся Тадэвуш тут, дзе і атрымаў першы хрост «на вачах» дзеда. Праўда, ад нясвіжскіх касцельных кніг мала што засталося, таму пакуль доказаў гэтай гіпотэзе няма.

Як вядома, продкі Т. Валадковіч з даўніх часоў адыгрывалі на Міншчыне значную грамадска-палітычную ролю. Мелі маёнтакі вакол Мінска і пляц з забудовай у самім горадзе. Хто ведае, ці не трымалі сваю адзіную цяжарную дачку пад вокам Лявон Павел і Канстанцыя (з Цеханавецкіх), пакуль Дамінік займаўся службовымі і гаспадарчымі справамі? Гэта верагодна, бо тое, што ўнук быў для іх дарагі, кажа прысутнасць дзядоў 20 ліпеня 1742 г. у Ляхавіцкім касцёле. Дык ці не яны былі і пры першым хрышчэнні? Гэтае пытанне таксама пакуль не знайшло падмацавання, бо страшэнны пажар у Мінску знішчыў велізарную колькасць розных дакументаў. А ў тым, што засталося, на жаль, Рэйтаны не значацца.

Наступны раз мы паспрабуем адказаць на пытанне, дзе ж знайшоў свой спачын Т. Рэйтан, бо, як нам падаецца, фінальнага рашэння да гэтае пары не прагучала.

Зміцер
ЮРКЕВІЧ,
арт-суполка
імя Тадэвуша Рэйтана

Партрэт Тэрэзы Рэйтан

Сядзіба ў Грушаўцы (мал. Н. Орды)

Нядаўна беларускі гурт «Like a Gossamer» ажыццявіў арт-праект, што ўзнік на стыку сучаснай музыкі, графікі і літаратуры. Апроч 20 песень і адмысловых шумавых уставак-асацыяцыў тут знайшлі месца паэтычныя інтэрпрэтацыі легендаў і цыкл адмыслова створаных для гэтага альбома монатыпіяў. У выніку да альбома музычнага дадаўся 24-старонкавы альбом паэтычна-графічны. Пасля прэсканферэнцыі мы запрасілі ўдзельнікаў гурта ў рэдакцыю, каб яны распавялі пра своеасаблівую вандроўку шляхамі беларускіх легендаў і паданняў. Да нас завіталі лідар гурта Дзяніс ГОЛІН і Алена ЖУКАВА, аўтар канцэпцыі дыска і, як яна назвалася, «удзельнік, які не грае на інструментах, але пэўным чынам прысутнічае». Дадам толькі, што рэпертуар гурта першыя прыкладна пайтара года складаўся з англамоўных твораў, але неўзабаве з'явіліся песні на беларускай мове, апрацоўкі беларускіх народных песень. Паціху пачала вымалёўвацца канцэпцыя адмысловага альбома.

Размова за кубачкам

Фальклорна-гістарычная ніва як пакліканне

– Чыя ідэя была выпушціць менавіта гэты і гэты альбом?

Д.Г.: Яна ў прынцыпе супольная. Алена напісала выдатныя тэксты, і мы вырашылі выпусціць нешта больш глабальнае, чым звычайны дыск, каб давесці людзям, што ёсць у нас вялікая невядомая спадчына...

А.Ж.: Адразу адзначу, што не зусім правільна казаць, што я стварыла канцэпцыю і прынесла гурту сваю ідэю. У нас з Дзянісам адзінае памкненне – цікавасць да Яна Баршчэўскага і Уладзіміра Караткевіча. Мы вельмі добрыя сябры і аднадумцы. Дзяніс вельмі цікавіўся рамантычнай традыцыяй агулам – у літаратуры, музыцы. Натуральна, больш цікава даследаваць сваю беларускую глебу. Вядома, тут ёсць што прадаўжаць, пра што гаварыць. Тэксты Баршчэўскага і Караткевіча пасуюць да рок-музыкі, яны такія атмасферныя. Мы прыдумалі Вандроўніка, які ідзе ў розныя месцы, у розныя часы і распавядае аб тым, што пабачыў. Тэму можна прадаўжаць, пазней Вандроўніка адправіць у іншыя мясціны.

– А іншыя музыкі як успрынялі канцэпцыю?

Д.Г.: Тут такая рэч: хто ў Беларусі не любіць Баршчэўскага, тым больш – Караткевіча, хто іх не чытаў? То бок, праблемы няма. А Вандроўнік, які ходзіць шляхамі Беларусі, чырвоная нітка праходзіць па творах беларускай літаратуры, ён прысутнічае ў творчасці розных аўтараў розных часоў. Нават каля вашай рэдакцыі стаіць помнік такому вандроўніку – ужо рэальнай асобе літаратара, мастака, настаўніка Язэпа Драздовіча. І апроч літаратурных герояў дастат-

кова такіх вандроўных рупліўцаў сярод рэальных асобаў.

А.Ж.: Я за сваім часам, калі ўзначальвала ў НПВ РУП народных рамёстваў «Скарбніца» лабараторыю

крэт, што мой верш пра Усяслава Чарадзея перакладзены на ўкраінскую мову (праўда, пакуль не спяваюць).

– Існаваў гурт, які пісаў свае песні, была паэтка,

А. Жукава і Д. Голін (справа)

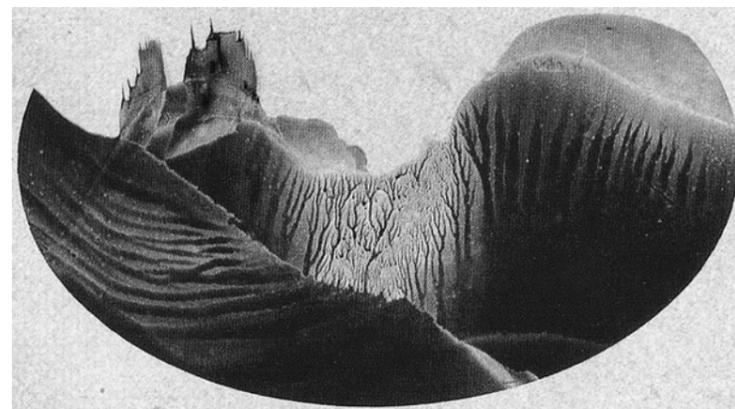
мастацтвазнаўства, шмат ездзіла ў экспедыцыі. І тэма экспедыцыі цяпер моладзі вельмі цікавая. З аднаго боку гэта такі драйв, жывая веда, сутыкненне з Вечнасцю, а з другога – проста выдатная магчымасць ба-віць час.

– Вось тут хачу адзначыць, што, сапраўды, шмат хто апошнія, бадай, сто гадоў ездзіць, багата запісваюць... А потым скарбы ляжаць без руху, складуюцца ў кабінетах ды архівах. І выканаўцы плачуцца, што няма новых аўтэнтычных запісаў для апрацовак ды выканання. Калектывы перапяваюць «Купалінку» ды «Касіў Ясь канюшыну»...

А.Ж.: Я працавала з касцюмамі, з поспілкамі ды

якая пісала вершы... Як адбылося знаёмства ды з'явілася ідэя альбома?

Д.Г.: Я з часоў студэнцтва таксама цікавіўся фальклорам, культурай, рамёствамі...

Монатыпіі К. Філіст да песень «Заклятая гара» і «Чарадзея»

А.Ж.: Тут я дадам, што сам Дзяніс – моцная літаратурная адзінка. Яшчэ ў гурце «Weeping Twilight» пісаў тэксты, канцэпцыя альбома (пра які мы распавядалі на старонках «Краязнаўчай газеты». – У.П.) быў распрацаваны ім. У яго выдатная рамантычная паэзія ў традыцыях Янкі Купалы, Караткевіча. Таму нельга сказаць, што ў нейкі момант мы сустрэліся, і ўсё памянлася. Проста нехта мусіць займацца музыкай, нехта – піша тэксты.

– Ёсць пэўныя заўвагі пра лацінскія напісанні на кружэццы, дзе не прытрымліваецца беларускай лацінцы.

А.Ж.: Мы свядома зрабілі кампрамісы, каб замежныя слухачы ды крытыкі, якія карыстаюцца «Гугл-транслэйтам», мелі меней праблемаў і, загрузіўшы ў праграму словы, маглі прынамсі правільна падаць назву альбома.

– Дык гэта прадукт для Радзімы ці замежжа?

А.Ж.: Я б сказала так – прадукт для Беларусі, які не сорама паказаць замежніку.

Д.Г.: У нас апроч тэкстаў у буклеце на палях ёсць адмысловыя зацемкі: па-англійску пададзены праязны літаратурны пераказ пэўнага твора. Замежны слухач не толькі паслухае песню, але і будзе ведаць, аб чым у ёй распавядаецца.

– Вы казалі, што будзе працяг. Гэта будзе спектакль, канцэрты?

А.Ж.: Не. Мы плануем зрабіць відэаматэрыялы, звязаныя з альбомам, што змесцім у інтэрнэце. Гэта ўнікальная для Беларусі рэч, якую ніхто пакуль не рабіў, не кліпы. Хаця наш альбом студыйны, але ёсць задума цягам года паказаць праект жывым. Хаця б не цалкам, а фрагменты, бо ёсць тэхнічныя праблемы – мы скарыстоўваем багата розных інструментаў, адных гітараў некалькі штук... А што да рэгіёнаў, то, на жаль, гэта ўвогуле немагчыма. Хаця і там слухач разумны, усё добра ўспры-

мае; моладзь актыўная і адукаваная, мае свае ініцыятывы.

– Мы не пагаварылі пра іншыя стваральніцкія праекты.

А.Ж.: Варта адзначыць, што палову альбома стварыў наш сябар саўнд-дызайнер Арцём Бусел з праекта «Favourite Mirror» (цяпер працуе ў Санкт-Пецярбургу, робіць мастацкія фільмы, дакументальнае кіно, і робіць па-мастацку). Паказваючы перасоўванні нашага героя, ён стварыў шумавыя кампазіцыі. Яны абсалютна ўнікальныя для нашай краіны. Арцём – вельмі таленавіты чалавек, які дазволіў альбому раскрыцца як канцэптуальны праект, дадаў тэатральнасці. Пазней у нас ёсць задума паказаць свет вялікім, маляўнічым і рэнастаўным тым людзям, якія маюць праблемы са зоркам. Адбудзецца тое дзякуючы кампазіцыям Арцёма. Мы настойваем, што гэта не проста шумавыя кавалкі, што гэта музыка, эксклюзіўная праца.

Усе, хто працаваў з намі – не выпадковыя людзі, прафесіяналы сваёй справы, сярод іх мастачка Кацярына Філіст з Берліна (яна родам з Баранавічаў), перакладчык Ірына Латушкіна. Яны любяць Беларусь, цікавляцца традыцыяй. Фальклорныя кампазіцыі ў аўтэнтычнай манеры наспявала Паўліна Дулінец з гурта «Рокаш», колісь удзельніца гурта «Госьціца». К. Філіст скончыла ўніверсітэт культуры, практыкавалася ў «Скарбніцы» як мастак, займалася батыкам, ткацтвам. І праца над гэтым альбомам была духоўным пакліканнем.

Прыемна, што яшчэ пад час стварэння альбома «Клятва вернасці» нас падтрымалі многія паважаныя намі творцы, сярод якіх вядомы бард, фалькларыст, дудар, стваральнік легендарнага гурта «Камелот» Зміцер Сідаровіч.

Не так хутка падобная праца робіцца, але і нас шмат, сярод моладзі багата сапраўды таленавітых асобаў. І многія яшчэ на фальклорна-гістарычнай ніве праявляць сябе.

З гасцямі гутарыў Уладзімір ПУЧЫНСКІ

«Ой, гусі мае, гусі»

Напрыканцы лютага ў аграгарадку Белая Дуброва адбылося народнае свята-кірмаш пад назваю «Гусінае свята» (праводзіцца толькі ў Касцюковіцкім раёне).

гускі сталі аб'ектам усеагульнай увагі. Беладубраўскія артысты разыгралі сцэнку-конкурс пад назвай «Чый гусь лепшы», на якім прадставілі свойскіх птушак ва ўсёй кра-

нае захапленне і смех. Шмат глядачоў сабраў конкурс «Гусіныя забегі», дзе галоўныя героі свята паказалі сябе сапраўднымі марафонцамі і зарабілі для сваіх гаспадыняў прызы і сувеніры.

Таксама адбылося галоўнае дзеянне – «Абрад дзялення гуса». Кожны ахвочы змог пачаставацца прыгатаванай у печы гусяцінай узамен на добрыя пажаданні гаспадыням. Другая страва са смажаным гусем і памайстэрску зроблены бутарфорскі гусь пайшлі, як кажучь, «з малатка» на аўкцыёне «Купі гуса».

Фінальным і вельмі відовішчым дзеяннем «Гусінага свята» стала «Кола шчасця». Самыя актыўныя ўдзельнікі ўзялі ў рукі рознакаляровыя стужкі і ўтварылі вакол «Кола шчасця» вялікі карагод.

Насычаная праграма мерапрыемства складалася з гульніў і конкурсаў, абрадавых і тэатралізаваных дзеянняў, выступленняў калектываў мастацкай самадзейнасці раёна. Працавала выстаўка-продаж вырабаў дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва. А свежапрыгатаванай гарачай юшкай частавалі ўсіх гасцей супрацоўнікі СВК «Белая Дуброва». Тут жа пяклі румяныя бліны, смажылі шашлык, гандлявалі смачнаю выпечкай. Гасцінныя гаспадыні «Сялянскай хаты» сабралі багаты стол, на якім былі прадстаўлены традыцыйныя стравы беларускай кухні.

Але галоўнымі персанажамі «Гусінага свята» былі ўсё ж такі гусі. Укормлены і крыклівыя гусакі і сціплыя

се. Перыядычна ў гаспадарчую спрэчку на конт гусінай перавагі ўмешваліся гучным гогатам і самі «аб'екты». Такі гусіны экспромт выклікаў агуль-

Наталя ДРОБЫШАВА, намеснік дырэктара цэнтралізаванай клубнай сістэмы Касцюковіцкага раёна

У тэатры «Зьнік»

Першы веснавы месяц распачнецца прэм'ерным мнаспектаклем «**Палескія рабінзоны**» паводле твора Янкі Маўра **10 сакавіка**. Аўтар сцэнічнай версіі і выканаўца заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, лаўрэат міжнародных фестываляў Уладзімір Шэлестаў.

12 сакавіка для маленькіх глядачоў Леанід Сідарэвіч разыграе лялечны мнаспектакль «**Ярык і дракон**». Сцэнаграфія і лялькі – Людміла Скітовіч.

17 сакавіка – драматычны мнаспектакль «**Палескія рабінзоны**» ў выкананні заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь, лаўрэата

«Пяюць начлежнікі»

міжнародных фестываляў Уладзіміра Шэлестава.

19 сакавіка ўвазе глядачоў прапануецца драматычны мнаспектакль «**Пяюць начлежнікі**» ў выкананні аўтара інсцэніроўкі Галіны Дзягілевай. Рэжысёр-пастаноўшчык Таццяна Пацай.

21 сакавіка ў Малой зале імя Рыгора Шырмы Беларускай дзяржаўнай філармоніі Вячаслаў Шакалідо пакажа лялечны мнаспектакль «**Граф Глінскі-Папялінскі**». Сцэнаграфія і лялькі Людмілы Скітовіч.

24 сакавіка на сцэне паэтычна-драматычны мнаспектакль «**Красёны жыцця**» паводле рамана «Новая зямля» Якуба Коласа ў выкананні заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Алеся Кашперава. Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык Галіна Дзягілева.

28 сакавіка ў Малой зале імя Рыгора Шырмы Белдзяржфілармоніі ўвазе глядачоў прадставяць паэтычны мнаспектакль «**Прыпадаю да нябёс**» паводле твораў Яўгеніі Янішчыц у выкананні заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Ларысы Горцавай пры музычным суправаджэнні Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы). Аўтар інсцэніроўкі і пастаноўшчык Галіна Дзягілева.

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алёны. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.

Якуб ЛАПАТКА

(Працяг. Пачатак у №№ 2–4, 7–8)

Казыляк, казылякі – такія грыбы. Дзе-нідзе яны называюцца маслякі. Як яны называюцца афіцыйна – я да гэтай пары не ведаю. Затое ведаю, што яны даволі смачныя, і заўсёды бяру іх у лесе.

Калатоўка – драўляная прылада для таго, каб калаціць масла. Блендар па-сучаснаму. Звычайна рабілася з сасновай палачкі, даўжынёй ад 50 да 30 см, з абрэзанымі на адным канцы па 5–6 см сучкамі. Вось гэтая зорачка з сучкоў і была галоўнай рабочай часткай прылады. Ёй боўталі ў гаршку са смятанай, і атрымлівалася масла. Яшчэ калатоўкай маглі назваць маладую дзяўчыну або несамавітую надбайную замужнюю жанчыну.

– І ета калатоўка ўжо зьбіраецца ў замуж? Ці не рана ей?
– Ета ні баба, а калатоўка, у яе ж мужык сам сабе есць варіць!

Калатырціца – мітусіцца, непакоіцца.
– Урэмя йшчы ёсць, дык і не калатырся тут.

Каліка – так у нас называлі брукчу.
Я даведаўся аб тым толькі ў сёмым класе, прачытаўшы нейкую аграрную кніжку на рускай мове. А да таго ў нас выклікала дзікае захапленне быліннае ды казачнае: «каліка перахожий». І дагэтуль на рынку ў Полацку магу спытаць «сколькі стоіць ета каліка», і кабеты, і мужыкі мяне зразумеюць і будуць гаварыць, як са сваім.

Карасін – газа. Бог яе ведае, што за што лепей. Мой дзядуля быў вельмі ўражаны, калі маладая настаўніца беларускай мовы папрасіла літру газы: «Ай, дзевачка ты мая! Нашто табе тыя газы? Я на германскай вайне ад іх рятунку сачыў, чуць нашоў, а ты сама ў газы лезеш!» Потым паразумеліся і доўга смяяліся. Было ў трыццатыя гады, мне распавядала бабуля. Гэта быў такі вясковы апокрыф, як Іван Рябый да маладой дзяўчыны падкочваўся. Рябый – мянушка майго дзядулі з-за слядоў воспы на твары.

Карянка – плечыная з кары (ніколі з лучыны!) кашолка або сумка без вечах. Напэўна, раней спляталі такія вырабы з кары, адкуль і назва. У свой час былі агульнанароднымі сасудамі для паездак у госці і паходаў на рынкі. Але плялі іх на маёй памяці ўжо з тонкіх лазовых дубчыкаў. Карянке былі прыкметай «дзержавеншчыны» ў горадзе. Цяпер зноў уваходзяць у моду ў Фінляндыі.

Касатын – плечыны плот. Праз тры гарызантальныя жардзіны прагіналі вертыкальна звычайна лазовыя ці алешнікавыя сцёблы. Сплятаць касатын трэба было са свежых сцяблоў. Потым, калі плот па розных прычынах радзеў, яго замянялі, а сухія касатыніны пускалі на дрочцы.

Кастра – крапіва і кастра пасля трапання ільну.
– Лазіў там, дык усі ногі абкастрыў!

Кілун – кабан не складзены, кныр. Пакідаўся на племя. Праўда, так яшчэ называлі і мужыкоў, што ўлягалі за дзеўкамі. І мужыкоў з грыжай.

– Вун, ходзіць тут, як кілун, усё к дзеўкам прістаець.
– Ня дужа нажымайся, а то кіла вылезіць.

Кісьліца – шчаўе. Страва з кісліцы. Малыя дзеці часта хадзілі на ўзмежкі па кісліцу. Потым яе перабіралі, выкідвалі маленькія ды падсохлыя лісцікі і ашпарвалі вадой. Запраўлялі смятанай і атрымліваўся добры халаднік. Такі промысел быў даволі значным у вясковым жыцці. Зайцавай кісліцу называлі зайцавай капустай. Зараз гарадскі дэлікатэс.

Красьліца – такая рыба. Можа, краснапёрка. Срабрыстая, з чырвонымі плаўнікамі. Падобная да плоткі, але не плотка.

Крпіцаць – поўніць, набіваць.
– Ну што, накрпіцаўся?

Сямейны апокрыф. Гэта я спытаў пасля сьнедання ў нейкага раённага ўпаўнаважанага, які начаваў у нас. Кажучь нават, што я тыцнуў яму пальцам у жывот. Сам я не памятаю гэтай тэрыстычнай акцыі, але мама, бабуля, дзядуля і ўсе астатнія часта ўспаміналі.

– Ну і ці многа ж вы кілбас накрпілі?
Крпіцаць кілбасы было святам, таму што гэта рабілі, як забівалі кабанчыка. На пачатку 50-х гадоў ХХ ст. абавязкова трэ было здаваць скуру і шчаціну ў нарыхтоўку. Смаліць тушу забаранялася. Двух свіней трымаць таксама забаранялася. Але ўсе ішлі на рызык, бо якое ж сала без скуркі? Таму аднаго кабанчыка забівалі ўначы, абсмальвалі і абраблялі. Тады ж крпілі кілбасы, адкладвалі кумпякі вэндзіць і сеўрыць, наразлі і салілі сала ў дзежках. Месца злачынства замяталі снегам. Усё рабілася за адну ноч. А скуру са шчацінай ад другога кабана са спакойным сумленнем і яснымі вачыма здавалі ў нарыхтоўку.

(Працяг на стар. 8)

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 7)

Кривы́й – кульгавы.

У нас на Аўсюкове быў толькі адзін кривы́й – мой хросны, Іван Лапатка. Пакалечылі латышы пад час карнай экспедыцыі. Яму тады было 16 гадоў. А бацьку, Хведара Костачку, расстралялі.

Круты́й – стромкі. Да цяперашняга слова і паняцця «круты» не мае адносінаў.

Курыч – той, хто курыць табаку.

– А ну, усе на вуліцу! Сабраліся тут курычы, дыхаць нечым!

Л

Лайно – старая вопратка. Чамусьці зараз сустракаецца толькі для абазначэння другаснага прадукту жыццяздзейнасці чалавечага арганізма. Можа, па сугучнасці. Аднак у аўсюкоўскай гаворцы адносілася толькі да вопраткі, ніяк да другаснага прадукту.

– А што там у вас?

– Ды лайно ўсякае, жакеткі, штаны старыя. Паглядзі, можа што і падбяреш.

– Надзень якую лайніну і схадзі пад кароў, а то апяць наша ў шкоду ўлезіць.

Ласкатаць – балбатаць, пляткарыць.

– Ай, ці можна яму веріць? Ён жа ласкачаць сам ні знаіць што.

– А бабы толькі языкам ласкочуць, усё набалбатацца ня могуць.

Лахаць – лазіць па закутках, шукаць што-небудзь.

– Ну і чаго ты тут лахаеш? Тваі штаны вун вісяць.

– А той кот такі памаўзлівый, так і лахаіць усюдых.

Лехі – градкі.

Участак ускупвалі і рабілі лехі, куды садзілі капусту, буракі, цыбулю, перасаджвалі расаду памідораў. Не абыходзілася і без агуркоў ды іншай гародніны. Важная частка сялянскай гаспадаркі ажно да гэтага часу.

Лунь – птушка такая. А яшчэ дурань.

– Пара дамоў ехаць!

– Ты што, лунь? Тут жа йшчы столькі гарелкі!

Размова двух гасцей на вяселлі.

М

Макачка – такая страва. Смачная. У міску налівалі смятану і «церюшылі» туды тварог. А тады бралі бліны ці аладкі, а то і проста лустачкі хлеба, ды мачалі туды.

Масьнічына – дошка ў падлозе. Тут усё проста: падлогу ў нас называлі «мост». А ў мосце былі масьнічыны.

– А ты вун па той масьнічыні прайдзіся яшчэ раз гальнём. Не ляніся, – так мяне настаўляў сябра майго дзядулі і сусед Мітруха Піманавіч Картавенка. Ён служыў на браняносцы «Палтава» ва Уладзівастоку, і майстэрства драіць масьнічыны ў яго ўбілі «цэпкай ад боцманскай дудкі».

Момніць – жэрці, прагна набіваць рот ежай.

– А яна так момніць, што сябе ня помніць.

– Мы яго завём, завём, а ён усё сядзіць і момніць, бытта год ня еўшы.

Мост – падлога. Мост у хаце масцілі. Насцілалі таксама. Яго клалі на лагі, дошкі падганялі шчыльна і «крепка», каб ніводная масьнічына не «заскріпела».

Мучанцы – такія ягады, падобныя да брусніц. Але ўнутры быў белы парашок, як мука. Збіралі на лекі. Што імі лячылі, ужо не памятаю. Як не ведаю і «афіцыйнай» назвы такіх ягадаў.

Мяліца – прылада, каб мяць лён. Тое, што церніца. Падобная да вялікай пашчы. Таму словам мяліца ў нас яшчэ называлі і рот.

– Чаго ты сваю мяліцу разьнімаеш? Што табе ні так?

Мятлік – матылёк. Легкадумны чалавек, які «толькі лётаць зь места на места, а нідзе ні прісядзець толкам і нічога ня ўмеіць».

Н

Надаражацца – насміхацца, знарок чапляцца, упарціцца ў адказ на загад.

– Ідзі атсюль, нечага тут надаражацца.

– Панадаражайся тут. Дубцом па лыткам захацеў? – бабуля пераконвае мяне, што трэба ісці гнаць кароў у поле. Як бачыць, аргументацыя непрабойная.

Нажацца, нажымацца – натужыцца, высіліцца.

– Ты што тут адзін нажымаіся? Так жа і надарвацца можаш. Січас я мальцаў прішлю, ніхай памогучь, – Пятро Данчанка, мянушка Пецька-Елкі, калі я згружаў дровы. А мальцы – гэта мае сябры, ягоны сын і ўнук – Толік з Віцькам.

Наніць – навіварат.

– Не, ты глянь на яго! Так ужо бег, што й рубаху наніць надзеў.

Непаняція – нездагадлівы чалавек.

– Ну такая ты непаняція, сто раз гаваріць нада.

Навадзіць, навесыць – адрамантаваць. Але толькі ў дачыненні да любых механізмаў – веласіпеда, машыны, жнейкі, малатарні і г.д. Хату, дах, валёнкі, боты і г.д. – пачыніць, правіць.

(Працяг будзе)

Сакавік

4 – Южык Павел Фаміч (1874, Сморгонскі р-н – 1944), беларускі мастак, грамадска-культурны дзеяч – 140 гадоў з дня нараджэння.

7 – «Аб аб'яднанні ў складзе Беларускай ССР усіх тэрыторый Савецкага Саюза з большасцю беларускага насельніцтва» (1924), пастанова Прэзідыума ЦВК СССР, у выніку якой да БССР далучаны шэраг паветаў Віцебскай, Гомельскай і Смаленскай губерняў – 90 гадоў з часу прыняцця.

7 – Слесарэнка Аляксей Аляксеевіч (1919, Украіна – 2005), беларускі пісьменнік, акцёр, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

9 – Паражняк Тарас Мікалаевіч (1924, Украіна), беларускі мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

10 – Пігулеўскі Уладзімір Васільевіч (1889, Гродна – 1958), беларускі і латышскі пісьменнік, крытык, перакладчык, грамадскі дзеяч – 125 гадоў з дня нараджэння.

11 – Галіна (сапр. Александроўская, дз. Грудзінская) Вольга Уладзіміраўна (1899, Шчучынскі р-н – 1980), актрыса, народная артыстка Беларусі – 115 гадоў з дня нараджэння.

12 – Паўстанне 1794 г. у Беларусі, Літве і Польшчы, нацыянальна-вызваленчае паўстанне за аднаўленне незалежнасці і суверэнітэту Рэчы Паспалітай у межах 1772 г. і далейшае правядзенне рэформаў Чатырохгадовага сейма 1788–1792 гг. – 220 гадоў з пачатку.

14 – Клебановіч Міхась (Міхал Іванавіч; 1934, Слуцкі р-н), беларускі пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

17 – Бучынскі Вінцэнцій (1789–1853), філосаф, тэолаг, крытык, заснавальнік і рэдактар першага ў Беларусі літаратурна-на-

вуковага часопіса «Полацкі штотомесячнік» (1818–1820) – 225 гадоў з дня нараджэння.

17 – Дробыш Станіслаў Іосіфавіч (1939, Слуцкі р-н), харавы дырыжор, педагог, заслужаны работнік культуры Беларусі, арганізатар і мастацкі кіраўнік фальклорнага валькальна-харэаграфічнага ансамбля «Валачобнікі» БДУ культуры і мастацтваў – 75 гадоў з дня нараджэння.

17 – Забела Уладзімір Паўлавіч (1939, Вільня), рэжысёр, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

17 – Шкраба Рыгор Васільевіч (1919, Салігорскі р-н – 1997), беларускі крытык, літаратуразнаўца, заслужаны работнік культуры Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

18 – Мядзельскі музей народнай славы (Мядзел; 1969) – 45 гадоў з часу адкрыцця (заснаваны ў 1967 г.).

18 – Стаповіч (Стэповіч) Альбін Мацвеевіч (1894, Астравецкі р-н – 1934), грамадска-культурны дзеяч, кампазітар, музычны педагог, публіцыст – 120 гадоў з дня нараджэння.

19 – Садзін Уладзімір Сцяпанавіч (1924, Расія – 2010), беларускі графік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

19 – Самцэвіч Васіль Андрэевіч (1889, Крупскі р-н – 1973 ці 1978), педагог, краязнаўца, заслужаны настаўнік Беларусі, аўтар падручнікаў для пачатковай школы – 125 гадоў з дня нараджэння.

20 – Мятліцкі Мікола (Мікалай Міхайлавіч; 1954, Хойніцкі р-н), беларускі паэт, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1986), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1998) – 60 гадоў з дня нараджэння.

20 – Родзевіч Чэслаў (Часлаў) Іванавіч (1889, Лагойскі р-н – 1942), тэатральны і грамадскі дзеяч, уваходзіў у Першую беларускую трупку І. Буйніцкага – 125 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 8

Уздоўж: 2. Конік. 6. Дуга. 7. Неон. 8. Метрыка. 9. Джунглі. 13. Кроў. 14. Жарабочак. 15. Хлеб. 16. Зубы. 18. Пуга. 20. Бяда. 21. Авёс. 22. Сані. 23. Храм. 25. Косю. 26. Кумяльган. 31. Раса. 32. Драбіны. 33. Жнівень. 35. Елка. 36. Конь. 37. Жонка.

Упоперак: 1. Вупраж. 2. Канкур. 3. Ноч. 4. Княжыч. 5. Коннік. 10. Прыз. 11. Об. 12. Сена. 17. Будан. 19. Узвар. 22. Слон. 24. Мост. 26. Кабыла. 27. Мантаж. 28. Ля. 29. Гунька. 30. Навіна. 34. Пан.

Фота Алеся САЧАНКІ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МЯСТЭЧКА – (працяг тэмы). Узнікненне мястэчак звязанае з таргамі, што ў 1-й пал. XV ст. існавалі каля велікакняжацкіх і прыватнаўласніцкіх маёнткаў. Наяўнасць на землях Беларусі грашовай рэнты і паступовы яе рост у даходах казны і феодалаў вымушаў сялянаў абменьваць частку сваёй прадукцыі на грошы.

Паселішчы, што ўзніклі пры таргах, з часам развіліся ў спецыялізаваныя міжгарадскія гандлёва-рамесніцкія цэнтры. Месцічковыя кірмашы ў агульным таваразвароце ўнутранага рынку краю адыгрывалі значную ролю. У актах на заснаванне новых мястэчак у якасці асноўнай матывіроўкі звычайна выступала імкненне павялічыць

Цэнтр мястэчка Любча (пач. XX ст.)

даходы казны. Таму феодалам забаранялася засноўваць прыватныя мястэчкі. Нават на гаспадарскіх землях яны маглі засноўвацца толькі з дазволу велікакняжацкай адміністрацыі. Статуты Вялікага Княства Літоўскага 1529 і 1566 гг. пад пагрозай секвестрацыі, а ў асобных выпад-

ках і канфіскацыі, маёнткаў забаранялі ўстанаўліваць новыя пошліны на таргі, а «Устава на валокі» 1557 г. – засноўваць прыватныя таргі бліжэй чым за тры мілі ад велікакняжацкіх мястэчак.

(Працяг артыкула ў наступным нумары)